

Jadwiga Waniakowa

Kraków

NAWIĄZANIA POLSKO-SŁOWACKIE W NAZWACH ROŚLIN¹

Ze względu na bliskie pokrewieństwo języka polskiego i słowackiego jest oczywiste, że znakomita większość odziedziczonych nazw roślin ściśle sobie wzajemnie odpowiada formalnie i znaczeniowo. Należą do nich – jak wiadomo – najstarsze nazwy wspólne przeważnie wszystkim językom słowiańskim. Są to, po pierwsze, nazwy wywodzące się jeszcze z praindoeuropejszczyzny, jak pol. *chmiel* (*Humulus lupulus* L.) – słc. *chmel'*, pol. *dąb* (*Quercus* L.) – słc. *dub*, pol. *owies* (*Avena sativa* L.) – słc. *ovos*, pol. *grab* (*Carpinus betulus* L.) – słc. *hrab* itd., po drugie, nazwy uznawane za bałto-słowiańskie, jak np. pol. *jesion* (*Fraxinus* L.) – słc. *jaseň*, pol. *lipa* (*Tilia* L.) – słc. *lipa*, pol. *kąkol* (*Agrostemma githago* L.) – słc. *kúkol'*, pol. *wierzba* (*Salix* L.) – *vřba*, oraz nazwy prasłowiańskie, np. pol. *kopytnik* – słc. *kopytník* (*Asarum europaeum* L.), pol. *pszenica* (*Triticum vulgare* Vill.) – słc. *pšenica*, pol. *marchew* – słc. lit. *mrkva* (ale w dziejach języka słowackiego notuje się też formy *mrkev*, *mrhev*, a nawet *marchev*, Buffa 1972: 330).

Jednak nawet w tychże nazwach najstarszych można znaleźć sporo różnic w poszczególnych językach słowiańskich. W obrębie interesujących nas tutaj dwu języków w zakresie nazw uznawanych za praindoeuropejskie można spostrzec np., że współczesna ogólnopolska nazwa *żyto* (*Secale cereale* L.) ma w języku słowackim dwa odpowiedniki *žito* i *raž*. Oba wyrazy poświadczane są w staropolskim (jako *żyto* i *reż*), przy czym drugi zachował się do dzisiaj jedynie w polskich gwarach (Śląsk i Kaszuby). Podobnie notowana już w staropolszczyźnie *bylica* (*Artemisia vulgaris* L.), o rodowodzie prasłowiańskim (od *byl* 'ziele'), ma słowacki odpowiednik *palina*, zaś słowackim odpowiednikiem polskiej nazwy *gryka* (*Fagopyrum* Gilib.) jest *pohánka* (którą w formie *poganka* odnajdujemy w gwarach polskich), a warto dodać, że w słowackim znana jest też *tatarka* 'gryka', która w Małopolsce oznacza również tę roślinę²; poza tym zarówno w polskim, jak i w słowackim, jest znana *hřečka* (słc. *hřečka*, Buffa 1972: 292). Tutaj także zalicza się różnica między pol. *skrzyp* (*Equisetum* L.), a słc. *praslička* (też *praslica*), przy czym warto nadmienić, że w staropolszczyźnie spotykamy formy *prześlka*, *prząslka* i *przęstek*, jako nazwy tej rośliny (por. Spólnik 1990: 45, 65).

¹ Zdaję sobie sprawę, że temat jest niezwykle obszerny i nie do objęcia w krótkim referacie. Przedstawiam zatem tylko wybrane zagadnienia.

² Według Steffena (1963, s. 38) *gryka* wraz z nazwą *pohanka-poganka* przeszła z Czech na Słowację, Morawy i Śląsk. Od czego pochodzi nazwa *tatarka*, dokładnie nie wiadomo, por. dopisek J. Safarewicza do artykułu Steffena.

Przechodząc do właściwego zagadnienia, zaznaczyć trzeba, że na związki między polskim i słowackim nazewnictwem botanicznym zwracano już uwagę (por. np. Machek 1954; Buffa 1972; Wajda-Adamczykowa 1992). Prócz bowiem odpowiedniości w zakresie najstarszych nazw odziedziczonych, mamy do czynienia ze zbieżnościami nowszymi, o węższym zasięgu. Analizując polskie, słowackie i czeskie nazwy roślin, dochodzimy mianowicie do wniosku, że bardzo często są one wspólne bądź dla tych trzech języków, bądź dla dwóch z nich. Odpowiedniości czesko-słowackie są najbardziej zrozumiałe, zważywszy kształtowanie się słowackiego języka literackiego dopiero w XVIII wieku (prymarna jest w tym wypadku zwykle nazwa czeska). Przy zbieżnościach polsko-czeskich – jak wykazał Henryk Wróbel (1962) – sytuacja jest analogiczna. A jak przedstawia się sytuacja przy nawiązaniach nazw botanicznych polsko-słowackich?

Studiując słowniki i dotychczasowe opracowania, widzimy, że związki polsko-czesko-słowackie w nomenklaturze botanicznej są najbardziej widoczne w nazwach dawnych³. Autorzy studiów poświęconych nazewnictwu botanicznemu przedstawiają także źródła, z których czerpali materiał. Z prac Machka (1954) i Buffy (1972) dowiadujemy się, między innymi, że najstarszym z nich dla słowackiego nazewnictwa roślinnego jest *Slovenský lekársky rukopis* z XVII wieku, a najważniejszym – praca Gustawa Reussa *Května Slovenska* z roku 1853.

Jak już wspomniałam, obaj autorzy wielokrotnie wskazują na polsko-słowackie związki w nazwach roślin, jak np.: sł. *divizna* (*Verbascum* L.) – pol. *dziewana*, (też ukr. *dyvyna*, ros. *divana*), ale pol. gw. *dziwizna* (zob. niżej, por. też s-chw. *divizna*), sł. *řeřicha* (*Lepidium* L.) – pol. *rzeżucha* (ros. *režucha*), sł. *kokorik* (*Polygonatum*) – stpol. *kokorzyk* (dzis. pol. *kokoryczka*, ale por. też słowen. *kokorik*, choć to nazwa innej rośliny) i sł. *ožanka* (*Teucrium* L.) – pol. *ożanka*.

W niniejszych rozważaniach ważne jest, że autorzy niekiedy opowiadają się za polskim pochodzeniem pewnych dawnych słowackich i czeskich nazw (obecnie najczęściej gwarowych lub w ogóle wyszłych z użycia), jak np. sł. *babka* (*Plantago*⁴), *lenek* (*Scoparia*), *jásnotka* (*Osyrites*, *Mermoritis*), *záráza* (*Scandulaca*, *Orobanche*), *podrožník* (*Intubus*, *Hedypnois*); dalej za polskie z pochodzenia uważają następujące nazwy: *jarmanka* (*Astrantia*), *pochybek* (*Androsace*), *snědek* (*Ornithogalum*), *strošek* (*Echinosperrum*), *přitula* (*Galium aparine*), *prvosienka* (*Primula officinalis*), *botvina* (*Beta vulgaris*), *hvozdík* (pol. *gwoździak*), *solanka* (*Salsola*, pol. *solanka*), *řebřice* (*Libanotis*, pol. *zebrzyca*), *hojník* (*Sideritis*, pol. *gojník*). Ferdinand Buffa (1972: 96, 101) nadmienia też, że np. Gustaw Reuss utworzył według polskiego wzorca, między innymi, takie słowackie nazwy, jak *hvězdoš* (*Alchemilla vulgaris*, pol. *gwiazdosz*), *ostřen* (*Conoglossum officinale*, pol. *ostrzeń*), *horyč* (*Picris hieracioides*, pol. *gorzycz*), *laskonoha* (*Ferulago*). Poza tym zwraca uwagę, że w dziele Jana Grossingera *Universa Historia Physica regni Hungariae* (w tomie V z roku 1797) zaskakuje kilka polskich nazw roślin (często obok słowackich), jak *wrzos*, *pieprz* i *krempulec* (s. 254). Związki polsko-słowackie widoczne są także w najnowszych nazwach

³ Nawiązania polsko-czeskie w tym zakresie opracował szczegółowo H. Wróbel (1962), polsko-czesko-słowackie przedstawiła L. Wajda-Adamczykowa (1992), staropolskie nazwy roślin i ich pochodzenie zanalizowała A. Spólnik (1990), etymologię czeskich i słowackich nazw roślin przedstawił V. Machek (1954), zaś rozwój słowackiego nazewnictwa roślinnego zaprezentował F. Buffa (1972). Autor zaopatrzył swoje dzieło w słownik notujący słowackie nazwy botaniczne w dziejach języka. Zatem wiele nazw występujących w słowniku to nazwy dawne, obecnie nieużywane bądź występujące dzisiaj jedynie w gwarach słowackich.

⁴ Nazwy łacińskie pochodzą ze źródeł słowackich.

słowackich, mianowicie sł. *marica* (*Cladium*) to, według Buffy, nazwa polska, która dostała się do języka słowackiego za pośrednictwem języka czeskiego (s. 263).

Ze względu na fakt, że słowackie nazewnictwo roślinne wykształciło się dość późno, wynika jego duża zależność od nazw roślin w innych językach, zwłaszcza w języku czeskim, ale też niemieckim i łacinie (z reguły poprzez język czeski). Ferdinand Buffa i Vac-lav Machek podają mnóstwo tego rodzaju zapożyczeń, zwłaszcza w zakresie nazw dawnych. Są to np. sł. *kokotice* (*Cuscuta*, por. stczes. *kokotie hacě*), *kokorik* (*Polygonatum*; od *kokora*), *srdečník* (*Leinurus*), *stribrník*⁵, *jefferminka* (*Mentha piperita*; z niem. *Pfefferminz*), *jelení koren* (kalka z niem. *Hirschwurz*), *prustvorec* (*Acorus*, z niem. *Brustwurz*), *brotan* (z łac. *Artemisia abrotanum*), *verbena* (łac. *Verbena*), *konské kopyto* (*Tussilago*; ze słac. *ungula caballina*).

Z bardzo podobną sytuacją mamy do czynienia w języku polskim. Jak widać w opracowaniach na temat polskich nazw roślin, sporo z tych nazw w ciągu dziejów ma pochodzenie czeskie, niemieckie bądź łacińskie. Według Wróbla (1962: 118–123) niewątpliwie z czeskiego wywodzą się, na przykład, stpol. *hadovka* (*Polygonum bisorta* L.) – ze względu na fonetykę, stpol. *jitrocel* (*Plantago*) – z czes. *jitrocěl*, pierwszy człon od **jětro* ‘szybko’, por. też. sł. *skorocel*, stpol. *gęsie nóżki* (*Chenopodium rubrum* L. lub *Alchemilla* L. ze stczes. *husie nóżka*), stpol. *kołowratec* (też *kołowrociec*, *kołowrotycz* – *Euphorbia Helioscopia* L.) ze stczes. *kolovratec*, *kolovrat*, stpol. *praszywiec* (*Aspidium filix-mas* Sw.) ze stczes. *prašivec* i wspomniana przeze mnie wcześniej *przysłka* (*Equisetum arvense* L.) ze stczes. *přešlička*. Autor omawia też pożyczki (i prawdopodobne kalki) niemieckie oraz łacińskie (bezpośrednie i przez medium niemieckie), jak np. stczes. i stpol. *manholt* (*Beta vulgaris* L., współcz. pol. *burak*) pochodzą z śrwn. *mangold*, stpol. *niedźwiedzia noga* i stczes. *nedvězie noha* (*Heracleum sphondylium* L.) są przekładami łac. *branca ursina* (por. niem. *Bärenklau*), a stpol. *lubszczyk*, *libes* oraz stczes. *liubček*, *libštek* (*Levisticum officinale* Koch.) wywodzą się od łac. *lubisticum*, *levisticum* poprzez śrwn. *lūbestecke*, *liebstickel* (przez etymologię ludową skojarzone z *luby*, *lubić*).

Analizując polskie dawne nazwy roślin, Anna Spólnik (1990) wyróżnia również m.in. pożyczki z czeskiego, łaciny (bezpośrednio i przez medium niemieckie)⁶. Za zapożyczenia z czeskiego uważa np. stpol. *piwnik* (*Berberis vulgaris* L., *berberys* zwyczajny), *proszczec* (*Artemisia campestris* L., bylica polna, por. stczes. *prašćec*) i *jeleni trunk* (*Serratula tinctoria* L., sierpik barwierski). Jako pożyczki z łaciny przez język niemiecki traktuje np. stpol. *opich* (*Apium graveolens* L. lub *Petroselinum sativum* Hoffm. – za Machkiem 1954: 156 i Wróblem 1962: 124) z łac. *apium* (por. niem. *Appich*) i *pasternak* (*Pastinaca sativa* L., pasternak zwyczajny) z łac. *pastinaca* przez śrwn. *pasternak*. Za prawdopodobne kalki z łaciny uważa np. stpol. *wołowy język* (*Pulmonaria officinalis* L., miodunka plamista), por. łac. *buglossum*, oraz XV i XVI-wieczną nazwę *stoziarn* (*Herniaria glabra* L., połoniecznik nagi), jako tłumaczenie śrlac. *centum grana*.

Jak widać z tego pobieżnego przeglądu, nawiązania w polskich i słowackich nazwach roślin (a także czeskich) są bardziej widoczne, gdy sięgamy w przeszłość tych języków. Jeśli natrafiamy na zbieżności w najnowszych polskich i słowackich nazwach roślin, to

⁵ Jak zauważa F. Buffa (1972: 98), nazwy pochodzenia czeskiego tworzone są za pomocą charakterystycznych przyrostków, jak *-ovka* (*podkovka*, *hvězdovka*), *-iček* (*ohniček*, *perliček*).

⁶ Autorka różni się nieco zarówno sposobem ujmowania zjawisk, jak i poglądami na temat pochodzenia polskich nazw roślin (a zwłaszcza czasu przejmowania zapożyczeń) od H. Wróbla, jednak nie miejsce tu, by zagadnienie te szczegółowo przedstawiać.

trzeba od razu stwierdzić, że są to przeważnie nazwy roślin egzotycznych, właściwie międzynarodowe, jak *agawa*, *ananas* czy *bambus*.

Istnieje jeszcze jeden aspekt omawianego zagadnienia, dotąd tu nieporuszany, a znacznie poszerzający zakres nawiązań polsko-słowackich w nazwach roślin. Chodzi mianowicie o paralele w polskich gwarowych nazwach roślin (najczęściej również gwarowych) i nazwach słowackich⁷. Problemowi temu chciałabym poświęcić szczególną uwagę. Oto kilka przykładów tego typu, pochodzących głównie z polskiej Orawy⁸:

angelika – dzięgiel leśny (*Angelica silvestris* L.) – K, SGRT, SGP – brak, SP XVI (s.v.): *anjelika* (też w zapisie: *angelika*), por. sł. *angelika* (Buffa 1972: 266, zob. też Machek 1954: 162); pożyczka z łaciny;

bazylika – bazylika pospolita (*Ocimum basilicum* L.), w SGP – brak, nazwa poświadczona w języku polskim w roku 1730 (Spólnik 1990: 54), obecna też w słowackim (Buffa 1972: 268);

benedykt – kuklik pospolity (*Geum urbanum* L.) – K: brak, SGRT poświadcza *benedyk*, SGP podaje z Zakopanego, Nowotarskiego, Oświęcimskiego, Warmii i Mazur; w Sstp jest *benedykt* i *benedykta*; według Wróbla (1962: 123) stp. *benedykt(a)* i stczes. *benedicht* jest bezpośrednią pożyczką z łac. *benedicta* (herba), prawdopodobnie z powodu właściwości leczniczych rośliny, por. też sł. *benedykt*, *benedik* i *benadykt* (Buffa 1972: 269); w SSN (s.v.) jest *benedik*;

białasy kwiatek – chaber bławatek (*Centaurea cyanus* L.), jest w SGRT; *białasy* ‘modry, niebieski’, por. sł. *belasák* (Buffa 1972: 269);

boży bicz – rzepik pospolity (*Agrimonia eupatoria* L.) – ma sztywne, słabo rozgałęzione i ulistnione łodygi do wysokości jednego metra, SGRT – brak, por. jednak sł. *boží bič* (Buffa 1972: 269, SSN s.v. *bič*);

centuria – tysiącznik pospolity, *centuria* pospolita (*Centaureum umbellatum* Gilib.) – K: brak, SGRT poświadcza *centurzyja*, liczne poświadczenia w SGP z całej Polski, w Sstp bogata dokumentacja form, por. liczne formy w sł. (Buffa 1972: 276–278); pożyczka z łaciny;

ciuciuradka – borówka brusznica (*Vaccinium vitis-idaea* L.), okol. Żywca (SGP s.v.), w dziejach języka słowackiego spotykamy różne formy tej nazwy, jak *čičieriedka*, *čučorietka* i inne; Buffa (1972: 120 i in.) uważa je za rodzime słowackie;

cygańskie jabłko — bielun dziedzierzawa (*Datura stramonium* L.) — roślina silnie trująca, ma owoce w postaci kolczastych torebek podobne do owoców kasztanowca, SGRT – brak, por. jednak sł. *cigánske jablko* (Buffa 1972: 297);

czarna główka – głowienka pospolita (*Prunella vulgaris* L.) — ma kwiaty ciemnoniebiesko-fioletowe – K, SGRT – brak, Sstp notuje *czarnogłów*, nawa ta zanikła w polszczyźnie na początku XVI wieku (zob. Spólnik 1990: 18, 82), por. sł. *černohlávka* (Buffa 1972: 280, SSN s.v. *černohlav*) i ukr. gw. *čornoholovka* (Makowiecki 1936: 66);

⁷ Pomysł niniejszego referatu zrodził się bowiem, gdy zajmowałam się wspólnie z A. Czesakiem nazwami ludowymi roślin na polskiej części Orawy (artykuł w druku). Otóż okazało się, że wiele z nich, kontynuując często nazwy staropolskie, ma współcześnie oparcie jedynie w (zwykle gwarowych) nazwach słowackich. Nazwy słowackie czerpaliliśmy głównie ze słownika zamieszczonego w pracy F. Buffy (1972), zatem są to nazwy pojawiające się w dziejach języka słowackiego, niekoniecznie zaś współczesne nazwy ogólnosłowackie.

⁸ Punktem wyjścia są nazwy gwarowe różniące się od ogólnopolskich; materiał został skonfrontowany z pewnymi polskimi słownikami gwarowymi i niektórymi opracowaniami słowiańskimi.

- duhan* – tytoń (*Nicotiana tabacum* L.) – nazwa spotykana dawniej na Podhalu (por. kartoteka SGP) jest pożyczką ze słowackiego (szczegółowo o pochodzeniu nazwy por. Wania-kowa 2003);
- dziwizna* – dziewanna (*Verbascum* L.) – nazwa notowana w staropolskim (Spólnik 1990: 16), odpowiednik formalny nazwy występuje poza tym w słowackim i serbsko-chorwackim (zob. SSN s.v., por. wyżej);
- jaskiernik, jaskrzyk* – jaskier ostry (*Ranunculus acer* L.) – K: też: *ognica*, postać *jaskiernik* poświadczona w SGRT, por. w sł. *iskernik* (Buffa 1972: 297);
- kmin* – kminek zwyczajny (*Carum carvi* L.), jest w SGRT, też w sł. *kmin* (Buffa 1972: 306, SSN s.v.);
- korander* (masc.) – kolendra siewna⁹ (*Coriandrum sativum* L.) – K, SGRT – brak, por. stp. *korandr, korijander* (Sstp s.v.), też sł. *koriander* (Buffa 1972: 311, SSN s.v.); pożyczka z łaciny;
- korzeń świętego Piotra* – cykoria podróżnik (*Cichorium intybus* L.) – K, SGRT – brak, por. sł. *koreň sv. Petra* (Buffa 1972: 309) oraz ukr. gw. *petrovy bathy* (Makowiecki 1936: 97); nazwa nienotowana w historii języka polskiego (brak w Symb), nie ma też odpowiednika łacińskiego (por. André 1956), występuje jednakże w staroczeskim, skąd prawdopodobnie dostała się do języka słowackiego;
- kręta mięta* – mięta kędzierzawa (*Mentha crispa* L.) – K: brak, Machek (1954: 203) twierdzi, że sł. *krutá meta*, i pokrewne, pochodzą z języka polskiego (u Rostafińskiego *kręta mięta*, Symb 292);
- liszajnik* – płucnica islandzka (*Cetraria islandica* [L.] Ach.) – roślina stosowana przeciw liszajom – K, SGRT – brak, por. jednak sł. *lišajnik* (Buffa 1972: 322) i ukr. gw. *łyśajnyk islandskyy* (Makowiecki 1936: 90);
- lamikamień* – biedrzynek mniejszy (*Pimpinella saxifraga* L.) – K: brak; zaś w SGRT *łomikamień* to skalnica (*Saxifraga paniculata*), jest natomiast w Sstp, por. też sł. *lomikamień* (Buffa 1972: 322); złożenie jest kalką z łaciny, por. łac. *saxifragus* ‘rozbijający skały’;
- nagietka* (fem.) – nagietek lekarski (*Calendula officinalis* L.) – K: brak, w sł. *nahátka* (Buffa 1972: 332);
- pasterska kieszonka* – tasznik pospolity (*Capsella bursa-pastoris* L.) – ma owoce w postaci trójkątno-sercowatych łuszczynek, SGRT – brak, Anna Spólnik (1990: 49, 90) notuje *kale(k)a pasterska* u Falimirza i Siennika (XVI w.) i uznaje nazwę tę za kalkę z łaciny, zob. też SP XVI s.v. *kaleta, kaletka*; por. sł. *pastierska kapsička* (Buffa 1972: 303);
- pielun* – (bylica) piołun (*Artemisia absinthium* L.) – K ponadto: *pielon, pieloń i pieluń*, por. sł. *peluń i peluň* (Buffa 1972: 342);
- płucnik* – miodunka plamista¹⁰ (*Pulmonaria officinalis* L.) – roślina stosowana w chorobach dróg oddechowych, w SGRT *płucnik* to płucnica islandzka, jednak pol. *płucnik* ‘miodunka’ podaje Knapiusz (zob. Spólnik 1990: 31–32), por. też sł. *pl’úcnik* ‘miodunka, Pulmonaria’ (Buffa 1972: 345);
- rzezucha* – rukiew wodna (*Nasturtium officinale* R. Br.) – podaje się ją krowom, gdy mają rzezaka – K: brak, w SGRT tylko *rzezucha* ‘*Cardamine* L.’, jednak Anna Spólnik (1990: 43, 68–69) notuje *rzezucha wodna* (u Falimirza, XVI w.); według autorki nazwa rzezucha odnosi się do roślin mających ostry, gorzki smak (chyba za Brücknerem SEJP

⁹ Nazwa ogólnopolska jest hybrydą. Pierwszy jej człon stanowi zapożyczenie leksykalne z łaciny.

¹⁰ Inne polskie nazwy: *miodunka lekarska* i *płucnica*.

- s.v. *rzerzucha*, ale zob. także Wróbel 1962: 118), por. też sł. *reżucha* ‘rukiew, Nasturtium’ (Buffa 1972: 354) i ukr. gw. *režuha* (Makowiecki 1936: 239);
- samarytanka* – szanta zwyczajna (Marrubium vulgare L.) – K: brak, w SGRT *samarytanka* ‘tamaryszek, Myricaria germanica L. (inaczej: września pobrzeżna)’, jednak sł. *samariťanka* ‘szanta, Marrubium’ (Buffa 1972: 358);
- siano greckie* – kozieradka pospolita, koniczyna grecka¹¹ (Foenum-graecum officinale Moench.) – K, SGRT – brak, w Sstp liczne poświadczenia, Wróbel (1962: 125) uważa stp. *greckie siano* i stczes. *řecké seno* za kalkę nazwy łacińskiej (sł. *grécke seno*, Buffa 1972: 359);
- świętojański pas* – widłak goździsty (Lycopodium clavatum L.), roślina o długich pędach pokrytych drobnymi listkami – K, SGRT – brak, jednak Anna Spólnik (1990: 51, 114) notuje *Jana świętego pas* u Siennika (XVI w.) i Knapiusza, *świętego Jana pas* u Syreniusza (XVII w.); autorka za Machkiem (1954: 27–28) podaje, że roślinę tę uważano za czarodziejską, wieszano nad drzwiami stajni, a także noszono za pasem, zob. jeszcze SP XVI s.v. *pas*, por. też sł. *svätójánsky pás* (Buffa 1972: 341); Maria Karpluk (1988: 152) uważa (wobec braku identycznego odpowiednika czeskiego), że nazwa *św. Jana pas* jest kalką z niem. *S. Johans Gürtel*;
- świętojańskie ziele* – dziurawiec zwyczajny (Hypericum perforatum L.) – K, SGRT – brak, por. też sł. *svätójánska zelina* (Buffa 1972: 387) i ukr. gw. *śv'atoivańsk'e* (*śv'atojańsk'e*) *zile* (Makowiecki 1936: 186); o przypisywaniu przez Słowian magicznych własności dziurawcowi pisze Maria Karpluk (1988: 155);
- tabak* – tytoń szlachetny (Nicotiana tabacum L.), SGRT – brak, jednak liczne poświadczenia z gwar Polski południowej w kartotece SGP, por. też sł. *tabak* (Buffa 1972: 373); pożyczka z łaciny;
- wrzodownik, wrzodowa zielenina* – arnika górską (Arnica montana L.) – roślina używana m.in. przeciw wrzodom; w SGRT figuruje *wrzodownik* (s.v. *wrzodowiec*) jako roślina niezidentyfikowana, por. jednak sł. *vredová zelina* (Buffa 1972: 387).

Przykłady można mnożyć. Wynika z nich, że język słowacki i słowackie gwary są istotnym czynnikiem utrzymującym obecność niektórych nazw roślin w gwarach Polski południowej.

W konkluzji można stwierdzić, że im głębiej sięgamy w przeszłość językową, tym więcej nawiązań polsko-czesko-słowackich. Dochodzimy też do następujących konstatacji:

- zbieżności polsko-słowackie w zakresie odziedziczonych nazw roślin wynikają z pokrewieństwa językowego;
- nawiązania w zakresie nazw dawnych są głównie wynikiem wspólnych zapożyczeń polskich i słowackich przede wszystkim z języka czeskiego, niemieckiego i łaciny (przez medium czeskie);
- zbieżności w polskich nazwach gwarowych i nazwach słowackich wynikają bądź z kontynuacji w gwarach nazw staropolskich, bądź z faktu zapożyczania nazw na obszarach granicznych;
- polsko-słowackie paralele w nazwach najnowszych są najczęściej internacjonalizmami.

¹¹ Polska nazwa *koniczyna grecka* odpowiada innej łacińskiej nazwie tej rośliny, mianowicie *Trigonella foenum graecum* L.

BIBLIOGRAFIA

- André J. (1956), *Lexique des termes de botanique en latin*, Paris.
- Bańkowski C., Kuźniewski E. (1980), *Ziołolecznictwo ludowe*, wyd. II popr. i uzup., Warszawa–Wrocław.
- Brückner SEJP – Brückner A. (1974), *Słownik etymologiczny języka polskiego*, wyd. III, Warszawa.
- Buffa F. (1972), *Vznik a vývin slovenskej botanickej nomenklatúry. K histórii slovenského odborného slovníka*, Bratislava.
- Dziak A., Kuźnicka B. (1960), *Zioła lecznicze*, Warszawa.
- K – Kaś J. (2003), *Słownik gwary orawskiej*, Kraków.
- Karpluk M. (1988), *Kulturowo-antroponimiczne elementy w staropolskich nazwach ziół* [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, Poznań 3–5 września 1985, Księga referatów. K. Zierhoffer (red.), Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, seria: Filologia polska nr 34, Poznań, s. 147–156.
- Machek V. (1954), *Ceská a slovenská jména rostlin*, Praha.
- Makowiecki S. (1936), *Słownik botaniczny łacińsko-małopolski*, Kraków.
- Moszyński K. (1934), *Kultura ludowa Słowian*, cz. II: *Kultura duchowa*, z. 1, Kraków.
- Mowszowicz J. (1955), *Krajowe chwasty polne i ogrodowe*, Warszawa.
- Podbielkowski Z. (1974), *Słownik roślin użytkowych*, III wyd., Warszawa.
- SGP – *Słownik gwar polskich*, opr. przez Pracownię Dialektologii Polskiej Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie pod kier. J. Reichana, Wrocław etc. 1977 i n.
- SGRT – Radwańska-Paryska Z. (1992), *Słownik gwarowy góralskich nazw roślin z Tatr i Podtatrza*, Zakopane.
- SP XVI – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, M.R. Mayenowa (red.), Wrocław etc. 1966 i n.
- Spólnik A. (1990), *Nazwy polskich roślin do XVIII wieku*, Prace Komisji Językoznawstwa PAN w Krakowie nr 58, Wrocław etc.
- SSN – *Slovník slovenských nářečí*, I. Ripka (red.), t. I, Bratislava 1994.
- Sstp – *Słownik staropolski*, S. Urbańczyk (red.), Wrocław 1953 i n.
- Steffen A. (1963), *Nazwy gryki: poganka i tatarka*, „Język Polski” XLIII 1–2, s. 37–40.
- SW – Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W. (1900–1927), *Słownik języka polskiego*, t. I–VIII, Warszawa (tzw. Słownik warszawski).
- SWil – *Słownik języka polskiego*, t. I–II, Wilno 1861.
- Symb – Rostafiński J., *Symbola ad historiam naturalem medii aevi*, t. I–II, Cracoviae MCM.
- Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B. (1953), *Rośliny polskie*, Warszawa.
- Wajda-Adamczykowa L. (1992), *Związki językowe polsko-czesko-słowackie w zakresie terminologii botanicznej* [w:] *Język a Kultura*, t. 7: *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturalnych*, J. Maćkiewicz i J. Siatkowski (red.), Wrocław, s. 63–68.
- Waniakowa J. (2003), *Z polskiej etymologii gwarowej: duhan w duhandziaku* [w:] *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, t. 38, s. 61–69.
- Wróbel H. (1962), *Związki staroczesko-staropolskie w terminologii botanicznej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach”, Prace Katedry Języka Polskiego II, Katowice, s. 105–137.